

פרשה משפטים תשפ"ג

אַרְבַּעָה אָבוֹת נְזִיקִין, הַשּׁוֹר וְהַבּוֹר וְהַמְבַּעָה וְהַהֶבֶר (משנה בבא קמא א/א)

מִשְׁחָת

מאמרים - משפטים

שִׁמּוֹן

אַרְבַּעָה אָבוֹת נְזִיקִין

וּפְשָׁם הִבְעֵשׂוּט הַק' זצ"ל מובא לרמוז בפרשתינו עוד רעיון נפלא של מוסר, שאנו לומדים אותו מארבעה אבות נזיקין שלימדום התנא במשנה בריש בבא קמא, דתנן: ארבע אבות נזיקין השור והבור והמבעה וההבער, ומקורי דיניהם מובאים במהלך הפרשה. ובדרך רמז הם מורים על ארבעה אמצעים שהיצר הרע אוחז בהם כדי להזיק את נשמת האדם ולהביאו לידי עבירה, והיינו שאב 'השור' רומז לעין וכלשון הכתוב (במדבר כד ז) 'אשורנו ולא קרוב', והוא האב הראשון בסדר אבות הנזיקין, לרמז שהיצר הרע מנסה בראשונה להכשיל את האדם בראיות לא טובות, שעל זה הזהירה תורה להדיא 'ולא תתווו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם' (שם טו לט), וכאשר האדם אינו שומר עליהם כדבעי עלול הוא ליפול יותר ויותר ולדהור מהרה עד עומק השאול.

והאב השני הוא 'הבור' רומז לעם הארץ הנקרא בפי חכמינו 'בור', והוא אחד המזיקים הגדולים ביותר, מפני שכאשר האדם אינו לומד תורה, אזי חסר לו התבלין העיקרי נגד היצר הרע, כי הלוא אי אפשר להתגבר עליו רק על ידי התורה הקדושה כמו שאמרו חז"ל (קידושין ל:): כך הקב"ה אמר להם לישראל, בני, בראתי יצר הרע ובראתי לו תורה תבלין, ואם אתם עוסקים בתורה אין אתם נמסרים בידו, שנאמר (בראשית ד ז) 'הלא אם תטיב שאת', ואם אין אתם עוסקין בתורה אתם נמסרים בידו שנאמר 'לפתח חטאת רובץ'. ואם כן, כאשר האדם אינו לומד תורה, מי ישמור עליו שלא לחטוא.

ואב 'המבעה' זה השן כדאמרינן בגמרא (בבא קמא ב:), ורומז על תאוות האכילה שבה מנסה היצר לפטם את האדם ולטמטם את מוחו שלא יבין כראוי את לימודו, שכאשר האדם אינו משגיח על מוכנסות פיו ואוכל מכל הבא ליד, או כאשר הוא להוט אחר תענוגי האכילה, אזי אין לו הכח והעוז להתגבר נגד תעלולי היצר, כמו שאמרו חז"ל (מוכא בתוספות כתובות קד). עד שאדם מתפלל שיכנס תורה לתוך גופו, יתפלל שלא יכנסו מעדנים לתוך גופו.

ואב 'ההבער' הוא הרי אש, רומז לאש התאוות והתחממות הגוף בכעס וגאווה שהם מידות מגונות ומכוערות, וכאשר האדם מישראל אינו נזהר בהם כהוגן, נתון הוא כחומר ביד היצר הרע לעשות בנפשו כרצונו, ולהביאו לידי חטאים ועוונות ממש.

וארבעת אבות נזיקין הללו הם הכח המכוונים את חיי האדם והרגשותיו על כל צעד ושעל, וכאשר ירצה להגיע למדרגה העילאית שיהיו כל חושי ומעשיו משעובדים לעבודת ה', עליו לשייב לב ומחשבה על עיקרים אלו ולשמור על עצמו שלא ללכת אחר היצר הרע ומעללים. ורק על ידי כך יוכל להתעלות בקרבת ה' ולהשתעבד אליו בתכלית ההשתעבדות.